

Αρχή της ισοβιότητας των δικαστών

Εθνική ρύθμιση που επιβάλλει πρόωρη συνταξιοδότηση στρατιωτικού δικαστή, χωρίς αιτιολόγηση, αντίκειται στο άρθρο 19 παρ. 1 της ΣΕΕ

προδικαστική παραπομπή – κράτος δικαίου – ανεξαρτησία της δικαιοσύνης – άρθρο 19 παρ. 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης – αρχή της ισοβιότητας των δικαστών – στρατιωτικός δικαστής ο οποίος κρίνεται ανίκανος για τη στρατιωτική υπηρεσία – εθνική ρύθμιση η οποία επιβάλλει την πρόωρη συνταξιοδότηση του στρατιωτικού αυτού δικαστή

ΔΕΕ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-646/23 [Lita] και C-661/23 [Jeszek], Lita, 03.07.2025, Τμήμα τέταρτο, Πρόεδρος (Εισηγητής): I. Jarukaitis, Γεν. Εισαγγελέας: T. Čapeta, ECLI:EU:C:2025:519 – Προδικαστική παραπομπή

Στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-646/23 [Lita] και C-661/23 [Jeszek], το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: ΔΕΕ/Δικαστήριο) ασχολήθηκε με τη νομιμότητα πολωνικής ρύθμισης που είχε ως αποτέλεσμα την πρόωρη και αυτοδίκαιη συνταξιοδότηση του στρατιωτικού δικαστή P.R., ο οποίος υπηρετούσε στο Περιφερειακό Στρατιωτικό Δικαστήριο της Βαρσοβίας (εφεξής: αιτούν δικαστήριο).

Το αιτούν δικαστήριο, ενώπιον του οποίου εκκρεμούσαν δύο ποινικές υποθέσεις που δικάζονταν σε μονομελή σύνθεση με δικαστή τον P.R., υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα στο ΔΕΕ, ζητώντας να διευκρινιστεί εάν η εθνική αυτή ρύθμιση, που επέβαλε την πρόωρη και αυτοδίκαιη συνταξιοδότησή του, είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης και, ιδίως, με τις αρχές του κράτους δικαίου, της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και της ισοβιότητας των δικαστών.

Πιο συγκεκριμένα, ο P.R. διορίστηκε στρατιωτικός δικαστής τον Ιανουάριο του 2013. Σύμφωνα με τον τότε νόμο περί στρατιωτικών δικαστηρίων, ένας στρατιωτικός δικαστής που κρινόταν μη ικανός για στρατιωτική υπηρεσία μπορούσε να συνεχίσει να εργάζεται ως τακτικός δικαστής, εφόσον παρέμενε ικανός να ασκεί τα δικαστικά του καθήκοντα. Τον Ιούλιο του 2017, ο P.R. κρίθηκε μόνιμα μη ικανός για στρατιωτική θητεία, λόγω προβλημάτων υγείας, αλλά εξακολουθούσε να θεωρείται ικανός να δικάζει. Για τον λόγο αυτό, ζήτησε να μετατεθεί σε τακτικό δικαστήριο, όπως προέβλεπε η νομοθεσία. Το Εθνικό Δικαστικό Συμβούλιο (εφεξής: KRS) πρότεινε την αποδοχή του αιτήματος στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, ο οποίος όμως το απέρριψε ύστερα από τέσσερα χρόνια, ήτοι το 2021.

Στο μεταξύ, είχαν προηγηθεί προσπάθειες απομάκρυνσης του P.R. από το δικαστικό σώμα. Τον Δεκέμβριο του 2019, ο Υπουργός Δικαιοσύνης ζήτησε από το KRS τη συνταξιοδότησή του, αλλά το αίτημα απορρίφθηκε. Παρόμοιο αίτημα υπέβαλε και ο Υπουργός Άμυνας τον Ιανουάριο του 2022, το οποίο επίσης απορρίφθηκε, καθώς από τον Μάρτιο του 2023, με μία νέα προσθήκη, ο νόμος για την υπεράσπιση της πατρίδας προέβλεπε ότι «σε περίπτωση εξόδου από το στράτευμα στρατιωτικού δικαστή ή στρατιωτικού εισαγγελέα, ο οποίος είναι μόνιμος στρατιωτικός, το εν λόγω πρόσωπο διατηρεί τη θέση του δικαστή ή του εισαγγελέα στην οικεία οργανωτική μονάδα του δικαστηρίου ή της εισαγγελίας[...]». Ως εκ τούτου, τον Μάρτιο του 2023, ο P.R. άρχισε να συμμετέχει και πάλι σε δικαστικούς σχηματισμούς του αιτούντος δικαστηρίου.

Το ανωτέρω δεν διήρκεσε πολύ, αφού τον Ιούλιο του 2023 η πολωνική νομοθεσία τροποποιήθηκε εκ νέου, με ισχύ από τον Νοέμβριο του 2023. Με τον τροποποιητικό νόμο για τον αστικό κώδικα, αφαιρέθηκε η αναφορά στους στρατιωτικούς δικαστές και η δυνατότητα παραμονής διατηρήθηκε μόνο για τους στρατιωτικούς εισαγγελείς. Παράλληλα, προστέθηκε ρητή διάταξη που προέβλεπε ότι οι στρατιωτικοί δικαστές, που έχουν τεθεί εκτός στρατεύματος, συνταξιοδοτούνται αυτοδικαίως. Έτσι, από τις 15 Νοεμβρίου 2023, ο P.R. συνταξιοδοτήθηκε υποχρεωτικά.

Η τροποποίηση αυτή, στην πράξη, αφορούσε μόνο έναν δικαστή – τον P.R. – γεγονός που οδήγησε το αιτούν δικαστήριο να αμφιβάλει για τη συμβατότητά της με το δίκαιο της Ένωσης.

Συγκεκριμένα, τέθηκε το ερώτημα εάν, υπό το νέο καθεστώς, το αιτούν δικαστήριο εξακολουθεί να πληροί τις προϋποθέσεις του «ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως», όπως απαιτεί το δίκαιο της Ένωσης.

Για τον λόγο αυτό, το αιτούν δικαστήριο ανέστειλε τη διαδικασία και στις δύο ποινικές υποθέσεις και υπέβαλε στο ΔΕΕ τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα στην υπόθεση C-646/23 και τρία στην υπόθεση C-661/23. Στην ουσία, και στις δύο υποθέσεις, αναδείχθηκαν τρία βασικά ζητήματα. Πρώτον, αν μια τέτοια νομοθετική ρύθμιση είναι συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, με την αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, δεδομένου ότι αφορά στην πράξη μόνο έναν δικαστή, δεν εφαρμόζεται στους στρατιωτικούς εισαγγελείς που μέχρι πρόσφατα αντιμετωπίζονταν με τον ίδιο τρόπο με τους δικαστές, δεν στηρίζεται σε λόγους σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, δεν προβλέπει καμία δυνατότητα ένδικης προστασίας για τον θιγόμενο δικαστή και, τέλος, έχει εισαχθεί με νόμο που δεν σχετίζεται με την οργάνωση της δικαιοσύνης. Μάλιστα, στην υπόθεση C-646/23 επισημάνθηκε ότι η διάταξη αυτή αποτέλεσε την τελευταία προσπάθεια της εκτελεστικής εξουσίας να απομακρύνει τον συγκεκριμένο δικαστή, με καθαρά τιμωρητικό χαρακτήρα. Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί αν έχει τη δυνατότητα να αναστείλει την εφαρμογή της επίμαχης διάταξης μέχρι να αποφανθεί το ΔΕΕ. Τρίτον, σε περίπτωση που το ΔΕΕ κρίνει ότι η διάταξη είναι αντίθετη με το ενωσιακό δίκαιο, τέθηκε το ερώτημα αν ο δικαστής οφείλει να παραμείνει στη θέση του και να συνεχίσει να ασκεί τα καθήκοντά του.

Παρατηρήσεις

*Βασιλική-Ελένη Γκέκα**

1. Η αρχή της ισοβιότητας των δικαστών στη νομολογία του Δικαστηρίου

Οι συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-646/23 και C-661/23 εντάσσονται στη διευρυμένη, πλέον, νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη δικαστική ανεξαρτησία, η οποία αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και του κράτους δικαίου¹.

Παρακάτω ακολουθεί μια σύντομη νομολογιακή επισκόπηση της αρχής της ισοβιότητας², με στόχο να αναδειχθεί η σταδιακή της αναβάθμιση στη νομολογία του Δικαστηρίου ως ζητήματος δικαστικής ανεξαρτησίας και κράτους δικαίου. Αρχικώς, το τότε Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (εφεξής: ΔΕΚ) εξέταζε την ισοβιότητα αποκλειστικά ως στοιχείο απαραίτητο για τον χαρακτηρισμό ενός εθνικού οργάνου ως «δικαστηρίου» κατά τον έλεγχο του παραδεκτού της προδικαστικής παραπομπής. Βαθμιαία, όμως, το Δικαστήριο προχώρησε πέραν αυτής της περιορισμένης προσέγγισης και κατέστησε την ισοβιότητα, ως πτυχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, θεμελιώδη προϋπόθεση για την παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας κατ' άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', ΣΕΕ, διάταξη που εξειδικεύει την αρχή του κράτους δικαίου του άρθρου 2 ΣΕΕ. Έτσι, η ισοβιότητα δεν περιορίζεται στα όρια του κάθε κράτους μέλους, αλλά συνιστά θεμέλιο του κράτους δικαίου στην Ένωση.

Πιο συγκεκριμένα, σε μια πρώτη φάση (κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990), το ΔΕΚ είχε αρχίσει να διαμορφώνει τα πρώτα ψήγματα της έννοιας της ισοβιότητας των δικαστών – ή μονιμότητας, όπως αναφερόταν τότε – ως απαραίτητης συνιστώσας της δικαστικής

* ΜΔΕ, Δικηγόρος, Υπότροφος «Δ. Ευρυγένη», ΚΔΕΟΔ

¹ Για τις αρχές της ανεξαρτησίας και ισοβιότητας των δικαστών κατά τη νομολογία του ΔΕΕ, βλ. Α. ΓΕΡΟΝΤΑΣ, *Επιτομή Διοικητικού Δικονομικού Δικαίου*, 3η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, 2024, σσ. 30-33.

² Η απόδοση στα ελληνικά του “principle of irremovability” ως «αρχή της ισοβιότητας» δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκην ισόβια θητεία. Εντούτοις, αναφέρεται στην υποχρέωση, εφόσον υφίσταται προκαθορισμένη θητεία, αυτή να μπορεί να διακοπεί πρόωρα μόνο για λόγους ρητώς καθορισμένους από τον νόμο. Φυσικά, όσο μεγαλύτερη είναι η θητεία, τόσο ισχυρότερη καθίσταται και η δικαστική ανεξαρτησία. Πρβλ. R. BUSTOS GISBERT, *Judicial Independence in European Constitutional Law*, *European Constitutional Law Review*, 2022, σ. 604.

ανεξαρτησίας. Ειδικότερα, στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-9/97 και C-118/97, *Jokela*³, το ΔΕΚ επισήμανε ότι, για να θεωρηθεί «δικαστήριο» το αιτούν όργανο, απαιτούνται εγγυήσεις όπως η μονιμότητα των μελών του. Παρόμοιες θέσεις εντοπίζονται και στην υπόθεση *Köllensperger και Atzwanger*⁴ (C-103/97), όπου κρίθηκε ότι η έννοια του «δικαστηρίου» προϋποθέτει ανεξαρτησία έναντι της εκτελεστικής εξουσίας, καθώς η δικαστική κρίση δεν μπορεί να υπόκειται σε εξωτερικές επεμβάσεις ή πιέσεις. Η νομολογιακή αυτή κατεύθυνση κατέστησε σαφές, ήδη από πολύ νωρίς, ότι η ισοβιότητα αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την αναγνώριση ενός οργάνου ως «δικαστηρίου» στο κοινοτικό, τότε, δίκαιο.

Σε μια δεύτερη φάση, καθοριστικής σημασίας υπήρξε η κατοχύρωση της υποκειμενικής διάστασης της δικαστικής ανεξαρτησίας, κατά τρόπο μάλιστα συνεπής με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου⁵ (εφεξής: ΕΔΔΑ). Στο πλαίσιο αυτό, κομβική υπήρξε η υπόθεση *Wilson*⁶ (C-506/04), στην οποία το ΔΕΚ διατύπωσε ρητά τις βάσεις της εξωτερικής διάστασης⁷ της δικαστικής ανεξαρτησίας, ενσωματώνοντας τα βασικά συμπεράσματα του Δικαστηρίου του Στρασβούργου⁸. Στην ανωτέρω απόφαση, το ΔΕΚ τόνισε ότι η αρχή της ισοβιότητας αποτελεί ουσιώδη εγγύηση της ανεξαρτησίας, καθώς προστατεύει τους δικαστικούς λειτουργούς από πιέσεις ή παρεμβάσεις που θα μπορούσαν να θίξουν την ανεξαρτησία τους. Η εγγύηση αυτή υποδηλώνει ότι ο δικαστής πρέπει να παραμένει στη θέση του έως τη συμπλήρωση του ορίου ηλικίας ή τη λήξη της θητείας του (σε περίπτωση καθορισμένης θητείας), εκτός αν συντρέχουν θεμιτοί και επιτακτικοί λόγοι, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας. Ομοίως, στην υπόθεση *TDC*⁹ (C-222/13), το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι η παύση δικαστών μπορεί να δικαιολογηθεί μόνον εφόσον προβλέπεται ρητά από τον νόμο και συντρέχουν σοβαροί προς τούτο λόγοι.

Η τρίτη φάση στη νομολογία του Δικαστηρίου εκκινεί με την υπόθεση *Επιτροπή κατά Πολωνίας*¹⁰ (C-619/18), η οποία εφάρμοσε στην πράξη την ερμηνεία της απόφασης αρχής στην υπόθεση *Associação Sindical dos Juizes Portugueses (ASJP)*¹¹. Συγκεκριμένα, στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Πολωνίας*, το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως του Δικαστηρίου έκρινε, για πρώτη φορά, ότι κράτος μέλος παραβίασε το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', της ΣΕΕ, εισάγοντας ρυθμίσεις που θίγουν τη δικαστική ανεξαρτησία και, ειδικότερα, την αρχή της ισοβιότητας των δικαστών. Βέβαια, το ΔΕΕ τόνισε ότι η αρχή αυτή επιδέχεται εξαιρέσεις, αλλά μόνο όταν στηρίζονται σε επιτακτικούς και αντικειμενικούς λόγους, όπως αδυναμία ή σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα, και πάντοτε τηρουμένων των προβλεπόμενων διαδικασιών.

Μολονότι η αρχή της ισοβιότητας δεν κατονομάζεται ρητώς στη ΣΕΕ, το ΔΕΕ, αξιοποιώντας την αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας του ενωσιακού δικαίου (*effet utile*), υπογράμμισε ότι χωρίς ανεξάρτητους δικαστές, που απολαμβάνουν εγγυήσεις ισοβιότητας, ο δικαστικός διάλογος εθνικών δικαστηρίων και ΔΕΕ, μέσω της διαδικασίας της προδικαστικής

³. ΔΕΚ συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-9/97 και C-118/97, *Jokela*, 22.10.1998, ECLI:EU:C:1998:497, σκ. 17-20.

⁴. ΔΕΚ C-103/97, *Köllensperger και Atzwanger*, 04.02.1999, ECLI:EU:C:1999:52, σκ. 17-21.

⁵. R. BUSTOS GISBERT, ό.π., σσ. 596-597.

⁶. ΔΕΚ C-506/04, *Wilson*, 19.09.2006, ECLI:EU:C:2006:587, σκ. 51.

⁷. Η ισοβιότητα εντάσσεται στην καλούμενη «εξωτερική» δικαστική ανεξαρτησία, που περιλαμβάνει τη διασφάλιση της δικαστικής κρίσης από εξωτερικές πιέσεις, σε αντιδιαστολή με την «εσωτερική», που σχετίζεται με την προσωπική αμεροληψία του δικαστή και την τήρηση ίσων αποστάσεων από τους διαδίκους. Βλ. Ε. ΣΑΧΠΕΚΙΔΟΥ, Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 3η έκδ., εκδ. Σάκκουλα, 2021, σ. 602 επ.

⁸. Βλ., ενδεικτικά, ΕΔΔΑ *Campbell και Fell κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Προσφυγές Νος 7819/77 και 7878/77), απόφαση της 28ης Ιουνίου 1984, παρ. 78-82. Πρβλ. Α. SAJÓ, *The Limits of Judicial Irremovability from the Perspective of the Restoration of the Rule of Law: A View from Strasbourg*, σε: F. Marques / P. Pinto de Albuquerque (eds), *Rule of Law in Europe*, Springer, 2021, σσ. 55-68, https://doi.org/10.1007/978-3-031-61265-7_6.

⁹. ΔΕΕ C-222/13, *TDC*, 09.10.2014, ECLI:EU:C:2014:2265, σκ. 32-35.

¹⁰. ΔΕΕ C-619/18, *Επιτροπή/Πολωνία (Ανεξαρτησία του Ανωτάτου Δικαστηρίου)*, 24.06.2019, ECLI:EU:C:2019:531, σκ. 76. Πρβλ. και ΔΕΕ C-192/18, *Επιτροπή/Πολωνία (Ανεξαρτησία των τακτικών δικαστηρίων)*, 05.11.2019, ECLI:EU:C:2019:924, σκ. 112 επ.

¹¹. ΔΕΕ C-64/16, *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*, 27.02.2018, ECLI:EU:C:2018:117, σκ. 41.

παραπομπής, θα καθίστατο αναποτελεσματικός¹². Ως εκ τούτου, η ισοβιότητα αναδείχθηκε σε θεμελιώδες στοιχείο της δικαστικής ανεξαρτησίας, άρρηκτα συνδεδεμένο με το κράτος δικαίου και την αποτελεσματική δικαστική προστασία, κατά το δίκαιο της Ένωσης.

II. Τα βασικά σημεία της σχολιαζόμενης απόφασης

Επί των δύο πρώτων προδικαστικών ερωτημάτων στην υπόθεση C-646/23 και επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος στην υπόθεση C-661/23¹³, το ΔΕΕ στηρίχθηκε, κατά την πάγια πρακτική του, μετά την υπόθεση *ASJP*, στο άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', της ΣΕΕ, το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να θεσπίζουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που απαιτούνται για την αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης. Αν και, στην προκειμένη περίπτωση, το ΔΕΕ απέκλεισε την αυτοτελή εφαρμογή του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής: Χάρτης), ελλείψει συγκεκριμένων στοιχείων που να αποδεικνύουν την ερμηνεία ή εφαρμογή κανόνα του ενωσιακού δικαίου, εντούτοις διευκρίνισε ότι η έννοια της «αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας» κατά το άρθρο 19 της ΣΕΕ πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του άρθρου 47 του Χάρτη¹⁴, κατά αντιστοιχία με το άρθρο 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

Ως εκ τούτου, το ΔΕΕ, υπό την επιφύλαξη της τελικής εκτίμησης του εθνικού δικαστηρίου, έκρινε ότι η πολωνική ρύθμιση, η οποία προέβλεπε την πρόωρη και αυτοδίκαιη συνταξιοδότηση στρατιωτικών δικαστών που κρίνονταν ανίκανοι για στρατιωτική υπηρεσία, αλλά παρέμεναν πλήρως ικανοί να ασκούν δικαστικά καθήκοντα, είναι ασύμβατη με το ενωσιακό δίκαιο, καθόσον παραβιάζει την αρχή της ισοβιότητας, ως ειδική έκφανση της δικαστικής ανεξαρτησίας, η οποία αποτελεί προϋπόθεση της «αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας». Πιο συγκεκριμένα, η επίμαχη διάταξη στερούνταν αιτιολόγησης και μνείας οποιουδήποτε δημόσιου συμφέροντος, εισήγαγε αδικαιολόγητη διαφοροποίηση ανάμεσα στους στρατιωτικούς δικαστές και τους εισαγγελείς, και εφαρμόστηκε αποκλειστικά σε έναν δικαστή, τον P.R., στερώντας του, μάλιστα, τη δυνατότητα ένδικης προστασίας. Το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι όλα τα παραπάνω συνηγορούν ότι παραβιάζεται παράλληλα και η «αρχή της μη οπισθοδρόμησης» από την προστασία του κράτους δικαίου, η οποία επιβάλλει στα κράτη μέλη να μην απομειώνουν τα θεμελιώδη πρότυπα κράτους δικαίου του άρθρου 2 της ΣΕΕ, τα οποία αποτέλεσαν προϋπόθεση ένταξής τους στην Ένωση¹⁵.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο των λοιπών προδικαστικών ερωτημάτων¹⁶, αναδείχθηκε το κρίσιμο ζήτημα των συνεπειών της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου. Το αιτούν δικαστήριο διερωτήθηκε, αφενός, αν έχει την εξουσία να μην εφαρμόσει την επίμαχη εθνική διάταξη, εφόσον αυτή κριθεί αντίθετη προς το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', της ΣΕΕ, και, αφετέρου, αν δύναται να αναστείλει προσωρινά την ισχύ της, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι ο ενδιαφερόμενος δικαστής θα συνεχίσει να ασκεί τα καθήκοντά του.

Το ΔΕΕ υπενθύμισε ότι, βάσει της πάγιας νομολογίας του, ήδη από την υπόθεση *Simmenthal*¹⁷ (106/77), κάθε εθνικό δικαστήριο που εφαρμόζει το δίκαιο της Ένωσης έχει την υποχρέωση, εφόσον είναι αδύνατη η σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο ερμηνεία, να θέτει εκποδών διατάξεις του εσωτερικού δικαίου, οι οποίες αντίκεινται σε διατάξεις του ενωσιακού δικαίου με άμεση

¹² P. BÁRD / A. S'LEDZIN'SKA-SIMON, On the principle of irremovability of judges beyond age discrimination: *Commission v. Poland*, *Common Market Law Review*, 2020, σ. 1574.

¹³ Σκ. 56-80 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁴ Το άρθρο 19 της ΣΕΕ και το άρθρο 47 του Χάρτη κατοχυρώνουν αμφότερα την αρχή της δικαστικής ανεξαρτησίας, ωστόσο έχουν διαφορετικό πεδίο εφαρμογής. Το άρθρο 19 της ΣΕΕ εφαρμόζεται σε «τομείς που καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης», ενώ στον Χάρτη εμπίπτουν περιπτώσεις κατά τις οποίες τα κράτη μέλη εφαρμόζουν ή καλούνται να ερμηνεύσουν κανόνα ενωσιακού δικαίου.

¹⁵ Η αρχή αυτή, που καλείται «αρχή της μη οπισθοδρόμησης ή της μη υποβάθμισης των προτύπων» (“non-regression principle ή non-backsliding principle”) εισήχθη με την πολύ σημαντική απόφαση του ΔΕΕ C-896/19, *Repubblika*, 20.04.2021, ECLI:EU:C:2021:311, σκ. 63-64. Πρβλ. Μ. ΣΑΠΑΡΔΑΝΗ, Αποφασιστική αρμοδιότητα του Πρωθυπουργού στη διαδικασία διορισμού δικαστών, *ΕΕΕυρΔ*, 2021, σσ. 233-238.

¹⁶ Σκ. 81-94 της σχολιαζόμενης απόφασης.

¹⁷ ΔΕΚ 106/77, *Amministrazione delle finanze dello Stato/Simmenthal*, 09.03.1978, ECLI:EU:C:1978:49.

ισχύ, χωρίς να περιμένει την κατάργηση ή την τροποποίησή τους. Στην παρούσα υπόθεση, το άρθρο 19 παρ. 1, εδάφιο β', της ΣΕΕ δεσμεύει τα κράτη μέλη και υπερισχύει έναντι οποιασδήποτε εθνικής ρύθμισης, που εισάγει μέτρα πρόωρης συνταξιοδότησης δικαστών, χωρίς αιτιολόγηση. Επομένως, τα εθνικά δικαστήρια υποχρεούνται να αφήσουν ανεφάρμοστες τις επίμαχες διατάξεις και να διασφαλίσουν την επαναφορά του δικαστή στα δικαστικά του καθήκοντα.

Παράλληλα, το ΔΕΕ παρέπεμψε στη νομολογία *Factortame* κ.λπ.¹⁸ (C-213/89), διευκρινίζοντας ότι η υπεροχή του δικαίου της Ένωσης εκτείνεται και στη δυνατότητα λήψης προσωρινών μέτρων, ακόμη και εάν το εθνικό δίκαιο το απαγορεύει. Η αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου θα καθίστατο κενή περιεχομένου αν το εθνικό δικαστήριο εμποδιζόταν από εσωτερικούς κανόνες να αναστείλει την εφαρμογή μιας διάταξης που αντιβαίνει στο άρθρο 19 της ΣΕΕ. Συνεπώς, ακόμα και αν το εθνικό δίκαιο δεν παρέχει τέτοια δυνατότητα, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να μπορεί να αναστείλει προσωρινά την εφαρμογή της επίμαχης νομοθεσίας, επιτρέποντας στον δικαστή που αφορά η ρύθμιση να συνεχίσει να ασκεί τα καθήκοντά του μέχρι την έκδοση απόφασης από το ΔΕΕ.

III. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Είναι κατανοητό ότι η σχολιαζόμενη απόφαση δεν συνιστά νομολογιακό σταθμό· ωστόσο, μπορεί να αξιοποιηθεί για ζητήματα εξωτερικής δικαστικής ανεξαρτησίας και ιδίως ισοβιότητας, καθώς, με τρόπο σχεδόν διδακτικό, υπενθυμίζει τη σημασία θεμελιωδών αρχών του ενωσιακού δικαίου. Έτσι, παρότι εκ πρώτης όψεως φαίνεται να αφορά μια πολύ συγκεκριμένη διάταξη, που επηρέασε αποκλειστικά έναν δικαστή στην Πολωνία, η εμβέλειά της υπερβαίνει το συγκεκριμένο πλαίσιο και καθίσταται χρήσιμη για την αξιολόγηση της συμβατότητας εθνικών ρυθμίσεων για την οργάνωση της δικαιοσύνης με τις αρχές της ισοβιότητας, της μη οπισθοδρόμησης και της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου.

¹⁸. ΔΕΚ C-213/89, *The Queen/Secretary of State for Transport, ex parte Factortame*, 19.06.1990, ECLI:EU:C:1990:257, σκ. 21.